

Dr Zora Vučinić¹

ZAVOD ZA ZAŠTITU BILJA

Zavod za zaštitu bilja, kao organizaciona jedinica Poljoprivrednog instituta, ima za osnovnu djelatnost proučavanje biologije i ekologije prouzročivača biljnih bolesti, biljnih štetočina i korova i načina njihovog suzbijanja. Zadatak Zavoda je i da, na osnovu naučnih rezultata, pruža pomoć i daje savjete poljoprivrednim proizvođačima u pravilnoj primjeni mjera suzbijanja biljnih neprijatelja, da pravi ekspertize i republikim i drugim organima daje mišljenje o potrebi preduzimanja određenih mjera, o propisima za zaštitu bilja itd. Aktivno učestvuje u poslovima izvještajne i prognozne službe, biljnog karantina i u organizovanju širih akcija suzbijanja biljnih bolesti i štetočina. Stara se o usavršavanju kadrova za vlastite potrebe i za potrebe službe na terenu.

Organizovani naučni rad iz zaštite bilja, kao uostalom i u drugim oblastima u poljoprivredi, otpočeo je osnivanjem Državne ogledne stanice za jadranske kulture u Baru, 1937. godine. Stanica je, pored ostalog, imala i Fitopatološki odsjek, sa jednim stručnjakom za fitopatologiju (Ing. Špiro Pejanović), koji je istovremeno bio i upravnik Stanice. Nažalost, rad Stanice je prekinut ratom 1941, tako da je on, u tom kratkom periodu, bio sveden na obezbjeđenje smještaja, zasnivanje oglednog imanja, nabavku osnovne opreme i literature. Poslije II svjetskog rata, pri Zavodu za poljoprivredna istraživanja u Titogradu, osnovanom 1945, formiran je 1947. godine Odsjek za zaštitu bilja. U Odsjeku je kraće vrijeme radio entomolog Stevo Mihailović, potom, od 1948. do septembra 1949, Odsjekom rukovodi entomolog Vojo Ivanović. Od januara 1949. u Odsjek dolazi fitopatolog Milorad Mijušković, koji po odlasku V. Ivanovića preuzima rukovođenje Odsjekom (kasnije: Odjeljenje, odnosno Zavod za zaštitu bilja) do odlaska u penziju krajem 1987. Od tada do 1997. Zavodom za zaštitu bilja rukovodi entomolog Velizar Velimirović, a od 1997. fitopatolog Zora Vučinić.

Iako se, s pravom, može reći da organizovani naučni rad iz zaštite bilja u Crnoj Gori praktično otpočinje tek poslije II svjetskog rata, mora se istaći da je i prije toga bilo nastojanje da se suzbijanje nekih biljnih bolesti i štetočina zasniva na onda dostupnim znanjima. To je posebno bio slučaj između 1900. i

¹ Dr Zora Vučinić, viši naučni saradnik, šef Zavoda za zaštitu bilja

1914. kada se je poslovima zaštite bilja bavilo nekoliko upućenijih ili školovanih poljoprivrednih stručnjaka. O tome je bilo govora i u uvodnom prilogu u ovom Zborniku, a podaci o tom najranijem periodu i problemima koje je trebalo rješavati iznijeti su i u zborniku "Četrdeset godina Poljoprivrednog instituta", 1977. Iz perioda prije I svjetskog rata treba pomenuti i nekoliko radova stranih naučnika (Bubak, Baudyš, Jaap), koji su dali značajne priloge poznavanju naše mikoflore.

Ni između I i II svjetskog rata u Crnoj Gori nije bilo organizovanog naučnog rada iz zaštite bilja. Operativni poslovi u suzbijanju biljnih bolesti i štetočina išli su preko administrativno-upravnih organa (okružnih i sreskih ekonomata). Stručnu pomoć pružala im je ondašnja Poljoprivredna ogledna i kontrolna stanica u Topčideru, a potom ona u Splitu. Njihovi stručnjaci su vršili kontrolu rasadnika, a 1935. pokušano suzbijanje maslinine mušice u Baru.

Već od osnivanja, Odsjek za zaštitu bilja Zavod za poljoprivredna istraživanja morao je da rješava vrlo raznovrsne probleme, počivajući praktično sa gole poljane. Prve dvije godine imao je pretežno organizaciono-operativne zadatke i bio angažovan na sprovođenju određenih aktuelnih akcija širih razmjera, kao što je bilo suzbijanje šljivine štítaste vaši u Polimlju i skakavaca na jugu Crne Gore. Postepeno se sve više bavio istraživačkim radom. Zbog kompleksnosti razvoja poljoprivrede u poslijeratnim uslovima i raznolikosti klime i zemljišta (sa područjima koja idu od primorskih do visokoplaninskih), problematika zaštite bilja u Crnoj Gori bila je ne samo raznorodna nego često i specifična. Bez tradicije u ovoj oblasti, Odsjek za zaštitu bilja (kasnije Odeljenje i Zavod) morao je rješavati mnogo širu problematiku nego što su njegove kadrovske i druge mogućnosti dozvoljavale. Zbog toga je bilo neophodno da se u proučavanju biljnih bolesti i štetočina postupi selektivno, dajući prednost problemima koji, zbog svoje prirode, nijesu i ne mogu biti proučavani u drugim krajevima Jugoslavije. Ne treba posebno naglašavati da je najveći broj biljnih parazita, zbog specifičnosti područja i kultura koje se tu gaje, ranije bio sasvim neproučen u ondašnjoj Jugoslaviji, a i za one koje imaju širi areal morale su se, u ekološkim uslovima Crne Gore, provjeravati rezultati dobijeni u drugim područjima.

Nažalost, ovako značajnu problematiku morao je da rješava, tokom dužeg perioda, veoma ograničen broj specijalista. Njih ni u Jugoslaviji nije bilo dovoljno, a u Institutu ih je najčešće bilo samo po dvojica, sa isto tolikim brojem tehničkih saradnika. Pa ipak, i u takvim uslovima postignuti su značajni rezultati. Skoro sve što je proučeno u oblasti bolesti i štetočina agruma (a proučavane su nekolike najznačajnije bolesti, veći broj štetnih insekata, a posebno potanko proučeni su štetni i drugi pregljevi), predstavlja nov prilog za našu zemlju, a dijelom i za svjetsku nauku. Slično stoji i sa proučavanjem bolesti i štetočina maslina, smokava i šipaka. Značajna proučavanja posvećena su i povrtnom i ukrasnom bilju (posebno u zaštićenom prostoru), zatim parazitima vinove loze, duvana, bolestima i štetočinama breskve, nekim

specifičnim problemima u zaštiti kruške. Na kontinentalnim kulturama pručavano je nekoliko bolesti i štetočina šljive i jabuke. Sve karantinske bolesti, i štetočine koje su do sada u Crnoj Gori konstatovane, pronašli su stručnjaci Instituta, a mnoge bolesti i štetočine registrovane su prvi put za Jugoslaviju.

S obzirom da u šumarstvu nije bilo organizovanog naučnog rada, proučavani su i neki paraziti šumskog i horitkulturnog bilja, pri čemu su i izvan Crne Gore neki problemi prvi put proučavani.

Fitopatološka laboratorija

Posebno poglavlje rada Zavoda za zaštitu bilja predstavljaju mikološka istraživanja, o čemu je takođe objavljeno nekoliko radova. Velika pažnja posvećena je istraživanju prirodnih neprijatelja štetočina i hiperparazitnim gljivama, u čemu je Zavod postigao vrlo zapažene rezultate.

Uzimajući razdoblje do 1977, u Institutu, odnosno jedinicama koje su se bavile zaštitom bilja, pored ranije citiranih stručnjaka, izvjesno vrijeme radili su i ing. Anton Zakarije i ing. Savo Radulović, a potom ing. Velizar Velimirović i ing. Zora Vučinić, ovi poslednji i sada su u radnom odnosu. U Stanici za subtropske kulture u Baru na zaštiti bilja jedno vrijeme radio je ing. Srećko Mirčetić i ing. Dimitrije Kosać. Njihov rad je bio programski koordiniran sa radom u Zavodu za zaštitu bilja, a najčešće i zajednički obavljan. Od

tehničkih saradnika najduže su radili: Branko Vujović, Sretko Radulović i Zarija Đurović.

Akademik Milorad Mijušković, i nakon odlaska u penziju, nastavio je da volonterski saraduje sa Zavodom.

Nastavljajući u osnovi rad na problematici koja je već od ranije označena kao prioritetna, i u periodu poslije 1977. glavna pažnja posvećena je specifičnim problemima kultura na jugu Crne Gore (maslina, citrusi, smokva, vinova loza, povrće), ali nijesu zanemarivani ni problemi na kulturama u kontinentalnom području. Od ovih poslednjih proučavane su bolesti i štetočine koštičavog voća, bolesti i štetočine sjemenskog krompira, krmnog bilja, ali i povrća i kultura u zaštićenom prostoru. Biološka borba protiv biljnih štetočina takode je predstavljala značajan projekat. Posebna pažnja bila je posvećena antagonističkom odnosu gljiva - primarnih parazita bilja i njihovih hiperparazita, u čemu su postignuti i u svijetu zapaženi rezultati.

Posebno poglavlje rada u poslednjih dvadesetak godina predstavljalo je proučavanje korova, najprije u vinogradima, a potom i u voćnjacima (breskvicama, agrumarima, maslinjacima).

Najbolji uvid u rezultate Zavoda za zaštitu bilja može se steći pregledom bibliografije radova njegovih saradnika, objavljenih u zbornicima povodom 40 odnosno 50 godina Instituta, kao i u ovom Zborniku.

Jedan od osnovnih problema koji je imao ograničavajući uticaj na razvoj službe za zaštitu bilja i jačanje kadrovske strukture, odnosno obezbjeđenje specijalista za oblasti koje još nijesu pokrivena, bila su nedovoljna finansijska sredstva.

Stručnjaci angažovani u Zavodu za zaštitu bilja su se usavršavali i sticali naučna zvanja, ali se nastojalo i da se kadar podmlađuje. Zahvaljujući odluci nadležnih republičkih organa da se finansijski pomognu stručnjaci na postdiplomskim studijama i pripravnici, danas u Zavodu rade dva doktora nauka (V. Velimirović i Z. Vučinić), dva magistra (Jelka Todorović i Snježana Hrnčić), jedan postdiplomac (Jelena Latinović) i pripravnik (Sanja Radonjić). Dva tehnička saradnika (Zarija Đurović i Milorad Raičević) imaju zvanje višeg laboranta.

Pored naučnoistraživačkog rada na bioekološkim proučavanjima prouzrokovala biljnih bolesti, biljnih štetočina i biljaka kao korovskih vrsta, u Zavodu se radi i na razradi metoda i načina za njihovo suzbijanje, što predstavlja osnov uspješne i racionalne zaštite bilja.

Tokom čitavog rada saradnici Zavoda su učestvovali u svim većim akcijama u suzbijanju masovnih pojava biljnih štetočina i bolesti bilja, kao što su pojave gubara, skakavaca, gundelja i sl.

Saradnici Zavoda su, pored osnovnih obaveza, redovno davali savjete i uputstva poljoprivrednim proizvođačima o načinu i mogućnostima suzbijanja bolesti i štetočina, društvenim poljoprivrednim organizacijama i pojedincima. Sa nekima o njih Zavod je imao dugogodišnju saradnju. U akcijama suzbijanja

maslinine mušice uvedeni su noviji, efikasniji metodi. Saradnici Zavoda su držali predavanja po opštinama o problemima iz zaštite bilja i davali uputstva za njihovo rešavanje. To je isto rađeno i preko dnevne štampe, radija i televizije. Radi primjene kontrolisane zaštite bilja izdaje se i Bilten o aktuelnim problemima iz ove oblasti.

Od veoma velikog interesa je i rad na upoznavanju pojave i kretanja populacije ekonomski značajnih biljnih bolesti i štetočina. Vršena je prognoza pojave i kretanje pojedinih parazita, kakav je npr. slučaj sa dugogodišnjim vođenjem prognoze o pojavi i populacijama maslinine mušice. Slično je rađeno i sa drugim parazitima, na lozi, breskvi i kulturama u zaštićenom prostoru, kao najefikasnijoj metodi u sprečavanju i suzbijanju biljnih parazita.

Saradnici Zavoda su radili na nekoliko međunarodnih projekata, u okviru kojih su ostvarili vrlo zapažene rezultate.

Svoje rezultate saradnici Zavoda su izlagali na većem broju domaćih i međunarodnih naučnih skupova, a njihovi objavljeni radovi predstavljaju vrijedan doprinos u razvoju naučne misli u nas.

Zavod za zaštitu bilja sarađivao je i sarađuje sa nizom naučnih institucija u zemlji i svijetu.

Zavod raspolaže sa, za sada, odgovarajućim laboratorijskim prostorom, djelimično i opremom, dobrim bibliotečkim fondom i sredenom kartotekom naučnih radova iz svoje oblasti.

Za doprinos u radu na zaštiti bilja Zavod je dobio Povelju Saveza društava za zaštitu bilja Jugoslavije.